

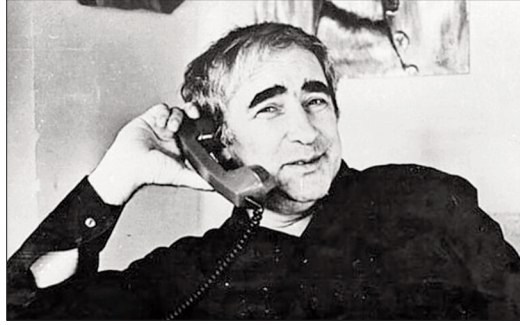
◆ Yeni tərcümələr

Nodar DUMBADZE

Naşükür

◆ Hekayə

Quduli Berejianinin yüzüncü doğum günü nədənsə hiss olunmadan yaxınlaşmışdı. Bu, gözləniləndi, çünki Çipnaqvari kənd qəbiristanlığında onun nəslini təmsil edən və yüz əlli yaşlarında ölən o qədər adam dəfn olunmuşdu ki, qonşuların bu yubileyi unutması başadüşülən idi. Hələ qonşular bir yana dursun ey, Qudulinin özü də doğum gününü tamamilən unutmuşdu.

...Həmin səhər Quduli xoruzu Longinozun banına oyandı. Öz ilk kəlməsini isə qonşunun itinə ünvanladı:

– Hə, görəsən bu gün neçə yumurtamızı çırpışdırmaq niyyətindəsən?.. Çəkil ayağımın altından, boz-qa-rın!

Sonrakı qınağını isə şüvülün başında oturan xoruza yönəltdi:

– Səhərin gözü açılmamış məni oyatmaqdan, öz hərəmxanana sahib çıxsana! Qoy hələ Ardaliyon Brokişvilinin xoruzu sənin toyuqlarını tovlayıb altına salsın, bax, onda belə bərkdən banlayarsan!

Xoruz təpinən Quduli balkondan aşağı enib, mətbəxə girdi. Ocağın önündə diz çökərək, üzəri küllə örtülən kömürləri çubuqla bir az eşələdi, bunların üstünə quru budaqlar atdıqdan sonra üfləməklə ocağı alışdırmağa girişdi. Su dolu mis kuzəni alovun üzərinə qoyub, isinməsinə gözlədi, sonra suyu saxsı dəstiyə süzdü, köynəyinin sağ qolunu çirmalayıb tövləyə üz tutdu. Dirəyə bağlı duran, öz iri və dalğın gözlərini sahibinə zilləyən inək böyürdü.

– Salam, ay xanım-xatın! – deyən Quduli sağrısını şappıdatmaqla heyvanı salamladı. İnek gövşək vurmağına ara verdi, ağır-ağır yerindən dikəldi, nisbətən quru küncə çəkilib, Qudulinin nə vaxt sağıma başlayacağını səbrlə gözləməyə başladı. İneyə tərəf itələdiyi üçayaq kətildə əyləşən qoca heyvanın bürüşmüş əmcəyini dartışdırmağa girişdi. Satıla nazik süd şırnaqları fişqırmağa başladı. Sağılan süd elə də çox sayılmazdı.

Quduli inəyi danladı:

– Vay zavallı, tamam quruyubmuş ki, əmcəyin!

İnək də özünə haqq qazandırılmış kimi, dilləndi:

– Neyləyim, babası, qocalıb-getmişəm də!

Tövlənin qapısını açan Quduli inəyi məhsulu toplanmış qarğıdalı zəmisinə buraxdı.

– Haydı, get, ye!.. Sən artıq inək yox ey, ütük keçisən, görüm tezliklə qurdlara yem olasan!.. Getsənə!

İnək də saralmış otları yarıkönül qırpqışdırmağa başladı...

– Salam, Quduli!

Otağa qalxan nərdivanda əyləşən Quduli südlə dolu satılı dizləri üstə qoyub, dağların arasından yavaş-yavaş boy göstərən günəşi süzür və heç nə barədə düşünmürdü.

– Salam, Quduli!

Qoca səs gələn tərəfə qanrıdı. Armud ağacının altında duran Uça Melimonadze boynunun ardını qaşırırdı.

– Quduli yox, ə, Quduli baba! Bunu sənə nə qədər demək olar, ay uşaq!

– Salam, Quduli baba!

– Salam!

– Anam xahiş elədi ki, məni mürəbbəyə qonaq edəsən.

Quduli gülümsədi:

– Südə necə, olar?

– Yox, mürəbbəyə!

– Onda gəl, şərti belə qoyaq da: əgər süd içməsən, mürəbbədən də əlini üzməlisən!

– Baxım hələ...

Quduli çanağı ona uzatdı.

– Anam mənə deyir ki, Qudulinin verdiyi o çiy südü içə-içə sən brüseloz xəstəliyinə yoluxacaqsan. Bax, belə!

– Yaman çox bilirmiş sən o anan! Qadınların ağılı barədəki atalar sözündən sən xəbər var da! Bax, belə!.. Hm-m, süd çiy imiş! Ona qalsa, mən elə bütün ömrüm boyu çiy süd içmişəm də! Yeni başa düşürsən bunu?

– Yaxşı da, sən deyən olsun...

Uça köksünü ötürür və...

Qurtaqurtla içdiyi südün oğlanın qarnına necə axıb getdiyinə tamaşa eləyən Quduli uğunmaqdan özünü güclə saxlayır. Ən nəhayət, Uça ağzını çanaqdan ayırıb, burnunu çəkir, köynəyinin qoluyla dodaqlarını silib, satılı geri verərkən deyir:

– Bir az da sən yardım eləsənə...

Quduli bir şey demədən, qabı oğlandan alır.

– Bura bax, Uça, bəs bu gün sən məktəbə getməyəcəkdin?

Oğlan özündənrazı halda gülümsəyir:

– Bu gün bazar günüdür!

Quduli qaşqabaqla dillənir:

- Şənbədir bu gün!
 Uça dediyində durdu:
 – Yox, canım, bazar günüdür.
 – Doğrudanmı?.. Vay səni, işə bax ha! Mən qoca kaftarın heç ağılı-huşu qalmayıbmış! – deyən Quduli hirsle əlini dizinə çırpdı.
 – Guya bunda nə varmış axı, Quduli baba? Şənbə oldu, ya bazar – sənin üçün nə fərq edər?! Onsuz da nə məktəbə gedənsən, nə də ki, işə...
 – deməklə Uça qocanı sakitləşdirdi.
 – Dur görüm! Bəs bu gün ayın neçəsidir?
 Uça ona hesabat verərmiş kimi, sadaladı:
 – Ayın iyirmi səkkizidir, həftənin bazar günüdür, noyabr ayıdır, 1970-ci ildir!
 – Vay bəlalı başım! – deyən Quduli cəld yerindən qalxdı. Karıxan oğlana heç bir məhəl qoymadan qoca otağa girdi və çarpayısının başında divardan asdığı təqvimə zillədi gözlərini. Baxışlarını ayırmadan, uzun-uzadı baxdı ona, sonra üstdəki vərəqi cırıb, bayaq əyləşdiyi yerə qayıtdı.
 Böyründə oturub, əlini də onun dizinin üstünə qoyan Uça heyrət dolu baxışlarını altdan-yuxarı üzünə dikdiyi qocadan soruşdu:
 – Nə olub axı, Quduli baba?
 Uşağa cavab verməyən Quduli cibindən gözlüyünü çıxarıb taxdı və bircə kəlməni də ötürmədən təqvim vərəqində yazılanları höccələyərək oxumağa başladı:
 28 noyabr
 Bazar günü
 Günəş doğur – 8.06
 Günəş batır – 17:32
 Günün uzunluğu – 9,26
 Hilal rübü – 24 oktyabr
 Ay doğur – 10:55
 Ay batır – 20:31
 Bunun ardınca o, təqvim vərəqinin arxa üzündə yazılanlar mətni də başdan-sona oxudu:
 Bilirsinizmi?..
 İnsan bir gündə təxminən 20 min, bir ildə təxminən 7 milyon, 70 illik ömrü boyunca isə təxminən 5 milyard addım atır. Bu isə haradasa Yerdən Aya qədər olan məsafəyə bərabərdir.
 Başını qaldıran Quduli günəşi süzdü. Sonra qərb tərəfə baxınca, nəzərləri nazilməyə üz qoyan Aya sataşdı. İndi Ay ilə Günəş eyni vaxtda səmadan boylanırdı, ancaq hər nədənsə o an Ay Quduliyə daha uzaqdakı göy cismi kimi göründü.
 Qoca oxumağına davam elədi:
 ...Yerdən Aya qədər olan məsafə 384 min kilometrdir və bu rəqəm ekvator xətti uzunluğunun 9 mislinə bərabərdir. Buna əsaslanaraq demək olar ki, ömrü boyu insan Yerin ekvator xəttindən düz 9 kərə uzun bir yol qət eləmiş sayılır.

Bunlardan Qudulinin başı hərləndi...

–70 il ərzində 9 kərə... Bəs yüz ildə neçə kərə? Onmu, on birmi, on ikimi?..

Özünün taqətsiz, sümükləri çıxan, titrək dizlərini süzən qocaya qəfildən elə gəldi ki, Yer kürəsinin başına elə indicə on ikinci kərə dolanıb gəldiyi üçün hədsiz və ölümcül bir yorğunluğa düşdü.

– Siz onu da eşitmisiniz ki, əgər biz bu yüz il ərzində bizim kənddən yola çıxıb, Ozurgetidən keçməklə Batumiyə, oradan Moskvaya, Almaniyaya, oradan Amerikaya, sonra geri dönərkən Yaponiyaya, daha sonra Ozurgetiyə, oradan da öz doğma evimizə dönsəydik, onda doğma Yer kürəmizin başına on iki kərə dolanmış sayılardıq?.. Hə, bunu anlayırsınız?

Qoca nəvazişlə dizlərini tumarlayıb, sözüne davam elədi:

– Ancaq bu, baş verməyib... Biz Yerın başına dövrə-zad vurmamışıq... Ancaq Tanrı da şahidimizdir ki, heç bircə dəqiqə də dincliyin nə olduğunu bilməmişik... – deyən Quduli gülümsədi. – Bəs onda biz hansı nəticəyə gəlirik? Eləcə yerimizdəmi saymışıq?.. Yaman çox vurnuxubmuşuq! Əcəb yollar cızmışıq bu ayaqqabılarımızla!.. Bundan heç şikayətçi deyiləm! Məni sırf həyətlərə, qonşu evlərə, kənddə o baş, bu başa apardığınıza görə isə sizlərə minnətdaram... Var olun, siz köməkçilərımə dərinədən minnətdaram mən! – deyən Quduli dizlərini bir daha sığalladı.

28 noyabr 1970-ci il tarixdə və səhər saat 8-də Quduli Berejianinin yüz yaşı tamam oldu. Bu barədə düşüncələrə dalan qocanın qəlbi ovucda tutulan bir quşcuğaz kimi çırpınmağa başladı. Quduli bundan hürkdü. Bənzər təlaş o, ancaq cavan vaxtlarında – güllə atıcılığı və ya cıdır yarışları zamanı atın tərkinə qalxdığı zamanlarda – yaşamışdı. Əzəli rəqibləri sayılan Kerkadze soyadlı əkiz qardaşların, daimi tamaşaçının isə onların bacısı Talikonun olduğu güləş yarışlarından qabaq da o, eynən belə həyəcana qapılırdı. Bax, onda onun hələ cavan və güclü qəlbi az qalardı hoppanıb, köksündən bayıra çıxsa. İndi isə Quduli bu təlaşdan səksəndi. Əlini sinəsinin üstünə qoyub, dondu... Sonrakı bir neçə dəqiqə ərzində bütün gənclik illəri Qudulinin gözləri önündən axıb, keçdi... Az sonra hər şey öz yerinə-yatağına oturdu. Ürəyi yerinə gəldi, sakitləşdi, özünün adı, alışılmış və gözəgörünməz işinə girişdi. Sinədolusu köks ötürərkən o, ağ ciyərlərinin sərin və təmiz hava dalğasıyla dolduğunun fərqi vardı. Fərhədən alınanda puçurlanan təri köynəyinin qoluyla silib, təkrar köks ötürdü və gülümsədi.

– Sənə də minnətdaram, hədsiz dərəcədə minnətdaram! – dedi və ürəyinin başını nəvazişlə sığalladı.

Həyəte düşüb cığırla armud ağacına qədər səntirleyərək gedən Quduli onun kölgəsində əyləşdi. O ara Uça da qarabaqara onu izləyirdi.

Ağacın gövdəsinə saplanmış baltanı çəkib-çıxarmağa çalışan oğlan soruşdu:

– Bəyem bu ağacın canı ağrımır ki?

Quduli düşündü: “Hə də, başlandı – indi gəl, bunun suallarına cavab ver görüm!..”

– Əzizim, əgər ağaclar da balta zərbəsindən ağrı-acı duysaydı, onda insan oğlu əlli-ayaqlı günaha bulaşıb gedər və işlədiyi onca günahın altından çıxammazdı ki!

Quduli növbəti sualı gözləsə də, Uça hələlik susurdu. Oğlan əlini ehtiyatla baltanın kəskin tiyəsinə gəzdirərək, öz-özünə dedi:

– Əlbəttə ki, canı ağrıyar. Həm də necə ağrıyar!

Oğlanı səsəyib, böyründə oturdan qoca əlini onun küren-qırmızı saçlı başına qoyub, pəsdən dedi:

– Uça, bu gün baban Qudulinin yüz yaşı tamam olur.

Qocanı inamsız baxışlarla süzən Uça güldü.

– Nə hırıldayırsan ə, qırışmal?

– Bəyəm ötən il, o biri il də sənin yüz yaşın tamam olmamışdı ki?

– Köpəyin oğluna bax ha! O biri il mənim yüz yaşım necə tamam ola bilərdi axı?!

– Bəs onda neçə idi?

– “Onda neçə idi?” Ötən il doxsan doqquz, əvvəlki il isə doxsan səkkiz yaşına dolmuşdum da! Bu gün isə yüz tamamdır!

– İnanmaram! Sən həmişə belə olmusan axı!

– Sarsaq! Qoy öz atan həmişə olduğu kimi qalsın!

– Anam deyir ki, sənin yaşın nə artır, nə də azalır... Deyir: “O qoca kaftar zamanı dayandırır artıq”.

Oğlanın gülüşdən qıyılan gözələrinə baxan qoca onlarda özünün həmişəlik qeybə qarışan uşaqlığını gördü... Üzünü yana tutub, astadan soruşdu:

– Yəqin anan onu da deyir ki, ölüm bu qoca kaftara yaxın düşmür?

– Onu da deyir.

– Belə çıxır ki, mən zamanı dayandırmışam da, elə? Bunumu deyir o?

– Bunu deyir.

– Eh, əzizim, axı zamanı dayandıрмаğa yüz cüt öküzün də gücü yetməz!

– Bəs onda kim onu dayandıra bilər?

– Heç kim. Əlbət, elə bir gün gəlir ki, zaman öz xoşuyla dayanır da...

Kürəyiüstə torpağa uzanan Uça sevinclə dedi:

– Bax, bax, Ayla Günəş birlikdə səmadadır!

– Gördüm, oğul, gördüm.

– Bəs bu necə olur: Ayla Günəş bir aradadır?

Quduli düşündü: “Bu avaragor uşaq məni dəli eləyəcək də!”

Uça əl çəkmək istəmirdi:

– Desənə, bu necə mümkündür, hə?

– Bu, belə olur da: səma – Tanrının gözüdür və hər şey – gecə də, gündüz də – ona sığır! – deyə Quduli izah elədi.

– Necə yəni Tanrının gözü?

Qudulinin hövsələsi daraldı:

– E-e, əl çək yaxamdan, Tanrı xatirinə!

– Desənə – axı niyə?

İmisti tər basdığından Quduli yaxasını açdı.

- Bura bax ey, sənin gözlərin var?
 – Bəs nədir?!
 – Hə, indi onları yum! Tez ol!.. Nə görürsən?
 – Heç nə. Zülmət!
 – İndi aç onları... Bəs indi?
 – İndi hər şey zühur elədi.
 – Bax, gördün? Tanrının gözü də belədir, o, həm gündüzlər görür, həm də gecələr.
 – Bu dediklərin Tanrıya aid idi, ya mənə? – deyən Uça yerindən dikəlir.
 – Bəyəm Tanrı ilə mən oxşaram ki?
 – Əlbəttə, oğlum, biz Tanrı ilə oxşarıq! Bütün bu dünya-aləm də sənə məxsusdur! – deyər Quduli oğlanı möhkəm qucaqladı və köksünə sıxdı. Oğlan daha nələrsə soruşmaq istəsə də, Quduli buna imkan vermədi, əliylə uşağın ağzını qapadı:
 – Bir kəlmə də kəsmə, yoxsa səni də öldürərəm, özümü də!
 Qocanın ağışundan qurtulan Uça üzünə yalvarış dolu bir ifadə verərək dedi:
 – Bir, cəmi bir sualım var! Sonuncu sual!
 – De, gəlsin!
 – Bu səhər anam dedi ki, atam əclafın, yaramazın, gönüqalının biridir, it oğlu itdir, bizdən ötrü o, elə ölü kimi bir şeydir... Düz deyir?
 Qudulinin matı-qutu qurudu. Oğlana:
 – Düz deyir... – desə də, qəfil özünü ələ aldı: – Ancaq bu cür sözləri təkrarlamaq sənə he-e-ç yaraşmaz! Hər necə olsa da, o adam atandır axı!
 – Bəs onda bunların nəyi düzdür?
 – Çünki sənin kimi bir oğulu atıb gedən kişi həqiqətən də yaramaz birisi olmalıdır!
 Səssizcə yerindən qalxan Uça darvazaya tərəf üz tutdu.
 Quduli peşmanladı: “Gərək bunu ona deməyəydim! Axı hər uşağa atası mələk simasında görünür... Atasının necə bir əclaf olduğunu isə bu uşaq haradan bilsin?!”
 Quduli səsləndi:
 – Uça, bala!
 Ancaq Uça geri qanrılmadan yeriyirdi.
 –Uça, geri dön, bala!
 Uça ayaq saxladı.
 – Qulaq as, oğul! Təkcə sən atan yox, elə Tariyel, Aftandil, Fridon da əclafdır! Yoxsa sən zarafat-zad anlamırsan?
 Uça şübhə ilə, qaşlarının altından Qudulini süzdü. Qoca nəvazişlə əlini yelləyərək onu səslədi:
 – Gəl, bala, gəl yanıma hələ!
 Ancaq qəfildən Quduli yerində qacdı... Əvvəlcə elə bildi ki, ona elə gəlir... Ancaq sonra ayaqlarının arasıyla axan o xain sıcaqlığı tamamilə dəqiq şəkildə, sarsıdıcı bir aşkarlıqla sezəndə qoca anladı ki, bu – onun əvvəlidir.

Quduli yalvardı:

– İlahi, bunu mənə qıyma!

Ancaq İlahi yalvarış-filan dinləmirdi. O sıcaq nəmişlik üzüaşağı elə hey axır, axırdı...

Qudulinin sinəsində qeyri-ixtiyari zəif bir xırıltı qopdu:

– Uça, mənə kömək elə!

Oğlan ona tərəf qaçmağa fürsət tapana kimi qoca dizləri üstə düşdü və acı-acı hönkürdü.

Aradan bir saat keçdi. Quduli özünə gəldi...

– Hə, oğul, daha evinizə gedə bilərsən...

– Anamı bura çağıracağam!

– Yox, bala, ehtiyac yoxdur. Sən evə get!

– Bunu anama deyəcəyəm!

– Demə, nə gerek var?!

– Bəs onda sən niyə ağlayırsan?

– Elə-belə, sənin başını qatırdım, bilmək istəyirdim ki, Quduli babanı heç sevirsən, ya yox?

– Onda belə çıxır ki, səhərdən bəri sən məni aldadırmışsan?

– Neyləyim ey, mən qoca kaftarın ağılı çaşıb da... Haydı, bala, haydı, məni tək qoy... Dincəlmək vaxtım yetişib artıq...

Uça ağır addımlarla yola düzəldi. Darvazaya çatanda geri qanrıldı. Qudulinin təmkin dolu səsi təkrar eşidildi:

– Get, oğul, get!

Uça da çıxıb getdi.

Ağaca söykərib, yerində qımıldanmayan Quduli bomboş baxışlarla öz ətrafına da baxınırdı. Başında heç bir fikir-zad dolaşmırdı – intəhasız bir boşluq vardı orada... Ətrafa əsl məzar sükutu çökmüşdü. Bu sükut kəndi və yeri-göyü tamamilən bürümüşdü... Quduli dəymiş armudların budaqlarından necə yerə düşüb partladığını görsə də, onların çıxartdığı tappıltını eşitmirdi. Arxla bulaq suyunun necə axdığını görür, ancaq o şırıltı qulaqlarını oxşamırdı. Xəfif mehin qarğıdalıların qurumuş yarpaqlarını ora-bura yellədiyini görür, fəqət bunların xışıltısını əsla duymurdu. Darvazaya yanaşan inəyin boynunu irəli uzadaraq, içəri girməkdən ötrü böyürdüyünü, həsir çəpərə dırmaşan xoruzu Longinozun güclü qanadlarını çırpıb, gözlərini bərəldərək dimdiyini necə açdığına şahid olsa da, nə inəyin böyürtüsü, nə də xoruzun banlaması dəyirdi qulaqlarına... Ətrafdakı hər şey susurdu. Həndəvərə bitməz-tükənməz bir sükut hakim idi və bunun nə ilə bitəcəyini bilməməsi onun içini parçalayırdı. İndi bu armud ağacına söykənməklə, özü də qocaman, içini qurdlar yeyib-gəmirmiş bir ağaca bənzəyən Quduli əli baltalı kiminsə ora gəlişini gözləyirdi sanki... Vay canına sənin, Quduli Berejiani, vay canına!

...Belə taqətsiz halda Quduli çox dayandı. Sonra ağılı-hafizəsi tədricən üstünə döndü. Az qala döyünməkdən qalan qəlbinə bir ümid işığı süzüldü və o, təkrar çırpınmağa başladı, damarlarındakı qan da hərəkətə gəldi. Ən əvvəl öz ürəyinin döyüntüsünü eşidən Qudulinin qulaqlarına az sonra qu-

rumuş qarğıdalı yarpaqlarının, böyürən inəyin, daha sonra şırıldayan suyun və ən sonda banlayan xoruzun səsi dəydi. Quduli həyata qayıtmışdı.

– Şükür Tanrıya, – deyib, ağır addımlarla otağa tərəf üz tutdu. – Bax belə. Sakit ol, Quduli! Sənə heç nə olmayıb... Qorxulacaq heç nə... Yəqin bu, bir təsadüfün nəticəsiydi... Bəlkə doğrudan da heç nə olmamışdı sənə? Bəlkə bütün bunlar bir ilğim idi?

Quduli günəşə nəzər saldı – o, qərbə tərəf bir xeyli əyilmişdi. Sonra ayağını ehtiyatla pilləkənə qoydu. Birinci pillə... İkinci... Üçüncü... Beşinci... Bax, bu yerdə onun nəzərində dünya təkrar yığıldı. Təkrar ətrafındakı hər şey dondu. Quduli o bayaqkı iyrenc, qorxunc və sıcaq nəmişliyi sezdi. Ağılından: “O qoca kaftar zamanı dayandırıb!” – sözləri keçdi, ancaq bunları kimin dediyini xatırlamağa macal tapmamış o, gövdədən qopan budaq kimi pilləkənə sərələndi.

– Salam, hörmətli Quduli!

Quduli gözlərini açdı.

–A, sənsən? Xeyir ola, Kseniya? – deyə soruşarkən qoca üz-gözünü bürüşdürdü, çünki indi o, təkbaşına qalmağı heç olmayan kimi arzulayırdı.

– Sənə baş çəkməyə tələsdim. Uça dedi ki, Quduli babanın əhvalı qarışıb...

– Heç nəyim yoxdur, əzizim! Bir az ürəyim... o məsələ... O da keçib getdi...

– Bəlkə bir şeyə ehtiyacınız var, hörmətli Quduli! Bəlkə həkim çağırım?

– Yox, yox, Kseniya! İstəməz!

“Yenə də başlanacaq – həkim, xəstəxana, dərmanlar... İlahi!..”

– Bəlkə pişikotu damlaları içirim sizə?

–Yox, yox!

“Bu da bizim axırımız... Kimə lazımmış belə həyat? Pişikotu damlaları!”

– Validol necə?

– Validol da istəmirəm!

Qadın narahatlığa qapıldı:

– Bəs sizə necə yardım eləyim axı, hörmətli Quduli?

– Mənim heç nəyə ehtiyacım yoxdur, əzizim! Dur, get evinə...

“Bu, hələ ilk qaranquşdur... Ardınca o birilər də tökülüşəcək... Qonşular canıyanan olacaq... Kefimi xəbər alacaqlar... İlahi!..”

– Yəqin o şuluq sizə ölümdən-zaddan söz açıb... Guya mən demişəm ki... Öldürəcəm ey o yaramaz!

– Nə danışırısan, Kseniya, etmə, eləmə!

“İlahi, bu qadın nə qədər danışır! Əvvəllər onun bu cəhətinə mən heç diqqət yetirməmişdim!..”

– Belə bir şey deməyə axı kimin dili döner? O dili görüm qurusun!

“Bu qadın niyə öz-özünü qarğıyır belə? Uça mənə yalan deməz axı!”

– Tanrı xatirinə, bəsdir! Dur, get evinə!

–Deyəsən axı bu gün sizin ad gününüz imiş, hörmətli Quduli? Bundan sonra yüz il də yaşamanız üçün qoy Tanrı sizə cansağlığı, gümrahlıq bəxş eləsin!

– Sağ ol, Kseniya, sağ ol!
 – Yəqin sizinkilər də indi durub, şəhərdən bura gəlirlər? Axı yüz yaş əlamətdar hadisədir, elə-belə yaş deyil...
 – Gələrlər, mütləq gələrlər!
 “Daha bir ay, iki ay, üç ay... Sonra hamını bezdirəcəyəm... Xəstəyə baxmağa kimdə həvəs var axı?!”
 – Övladlarınızla öyünməyə ən çox sizin haqqınız çatır, hörmətli Quduli! Biri Batumidə, biri Potidə, üçüncü Kutaisidə, digəri isə Tbilisidə yaşayır. Hamısı da oxumuşdur, yaraşıqlıdır... Hörmətli Quduli, neçə nəvəniz var?
 – Bütün oğul-uşağımın sayı iyirmi üç nəfərdir, ancaq bunun nə faydası var ey? Heç birisi indi yanımda deyil ki...
 – Elə deməyin, hörmətli Quduli! Siz bəxtəvər insansınız!
 – Hə, sən elə san...
 “İlahi, göresən bu laqırtıdan nə vaxt canım qurtulacaq?”
 – Onda mən gedib uşağı yanınıza yollayım.
 – Narahat olma, Kseniya. Bir azca burada uzanım, hər şey yoluna düşəcək.
 – Bir şey lazım olsa, Tanrı xatirinə, çəkinməyin ha! Elə bilin ki, doğmaca qızınızam!
 – Təşəkkürlər, əzizim!
 – Özünüzdən muğayat olun, hörmətli Quduli!
 – Sən də, Kseniya!
 Qadın gedir. Quduli onu qəmgin baxışlarla yola salır. Bax, bax, gedir qadın – canı sulu və şuxdur... Quduli isə qaxılıb-qalıb bu pilləkəndə və – ilahi, pərvərdigara, bu nə xəcalətdir verirsən? – noyabr günəşinin sərin şüaları altda öz islaq şalvarını qurudur...

...İnsan oğlu əcəb qərribə xəlvə olunub ha!.. Qarşısında cavan və sağlam bir adam görəndə o, qoca və xəstəhal olduğu üçün taleyindən daha bəter şikayətlənir. Və əksinə, özündən xeyli yaşlı və taqətsiz biriylə rastlaşanda təskinlik tapır, yaşamaq ümidi birə-beş güclənir. Bu gün, Uçanı ağuşuna sıxdığı zaman bəlkə də Quduli azı yüz kərə düşünmüşdü ki: “İlahi, məndən istədiyini hər şeyi al, amma əvəzində məni bu cür sütül bir oğlan eylə!”

İndi də yanından aralanıb gedən Kseniyanı süzərkən öz-özünə dedi: “Ey böyük Tanrı, məni də bu qadının yaşına qaytar, qarşılığında isə sahib olduğum istənilən şeyi məndən al, apar!”

Bu yerdə fərqi vardı ki, üzünə bir xəcalət qızartısı çökdü. Bəli, Quduli Berejiani Tanrı tərəfindən ona bəxş olunan yüz illik ömür möhletini yetərincə dəyərləndirə bilmədiyi üçün xəcalət hissənə qapıldı...

Günəş qüruba enənə qədər amansız reallıq daha üç kərə ona öz hökümünü göstərdi... Bu yer üzündə yüz il ömür sürən Quduli Berejiani üzünü günəşə tutub, dizləri üstə düşməklə, onun qarşısında baş əyərək dedi:

– Əlvəda, ey günəş. Mənim dərin minnətdarlığımı qəbul eylə!

Günəş təəccübləndi:

- Ey insan, mənə niyə minnət borclusan ki?
- Ey günəş, sənın xeyirxahlığına görə. Bu yüz il boyu hər düşən gecənin sonunda mənə işıqlı bir səhərin sevincini yaşatdığına görə!
- Halal xoşun olsun! – deyən günəş görünməz oldu...
- Təşəkkürlər, ey günəş!..

Darvazada dayanıb böyürən inəyi Quduli həyəətə buraxdı. Adəti üzrə tövləyə giren inək sağıma hazır vəziyyətdə onun yolunu gözləməyə başladı. İnəyi tumarlayan Quduli sonra başını qaşdı və sağım fikrindən daşındı.

- İnəyim, bu gün sən də dincəl, özün üçün rahatca uzan. Mənim də dərin minnətdarlığımı qəbul eylə!

İnək heyrətləndi:

- Mənə nəyə görə minnətdarlıq edirsən ki?
- Ona görə ki, sən hər səhər bir stəkan südünü məndən əsirgəməmişən.
- Halal xoşun olsun!
- Sağ olasan, inəyim!

Arxa həyəətə baş çəkən Quduli orada gecələməyə hazırlaşan toyuqları süzdü və hinin qapısını bağlamazdan əvvəl Longinoz ayamalılı xoruzun qıpqırmızı pipiyini nəvazişlə oxşadı.

- Sabah uyğun bildiyin vaxtda məni oyadarsan. İndi isə vidalaşır və sənə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Xoruz heyrətlə soruşdu:

- Niyə minnətdarlıq edirsən axı?
- Təkcə elə ona görə ki, hər səhər məni cani-könüldən yuxudan oyatmışan!
- Halal xoşun olsun! – deyən Longinoz da yuxuya getdi.
- Var ol, Longinoz!

Nöyüt lampasını saxsı küpün yanına qoyub, dizi üstə çökən qoca küpün ağzının kənarındakı gili səliqə ilə kəsdi və qapağı qaldırdı. Otuz pudluq küpün ağzına yığılan hava bayıra çıxdı və köpüklənən Tsolikauri şərabinin sərt qoxusu Qudulinin burnuna vurdu. Bihuşedici ətri ciyərlərinə çəkən qoca küpün içinə göz gəzdirəndən sonra boranı qabığından oyulmuş çömçəni ağır-ağır və bir böyrü üstə küpün içinə saldı. Şərab çömçəyə dolunca, içəridən “bul-bul” səsləri gəldi. Dodaqlarının ucuyla çömçəyə toxunan Quduli dedi:

- Şükür sənə, ey müqəddəs üzüm şirəsi, eşq olsun sənə, ey ölümsüz üzüm tənəyi! Əziz saxsı küpüm, sən də mənim dərin minnətdarlığımı qəbul eylə!

Heyrət dolu və əks-sədaya bənzər bir cavab gəldi:

- Axı nəyə görə?
- Ona görə ki, bütün bu yüz il boyu həm dərdli, həm də sevincli günlərimdə mənə sadıq dost olubsan!
- Halal xoşun olsun! – deyən küp köksünü ötürdü.
- Var olasan!

Budur, Quduli alçaq bir masanın arxasında əyləşib. Əlində şərab dolu bir piyalə var. Balkonun dirəyindən asılan nöyüt lampasından ətrafa solğun işıq yayılır və qocanın başının üstündə bir halə yaradır. Yanağıyla üzüaşağı dığırılan göz yaşları çənəsindən qopub, süfrədəki qarğıdalı unundan bişirilən kökənin və təzə pendirin üstünə axır – bəli, Quduli Berejiani ağlayır...

Bir saat əvvəl Quduli bütün həyəti dolaşmışdı. Kotana toxunduğu zaman onun korşaldığını sezdi. Sonra baltasını süzdü – balta da kütəlmişdi. Orağı əlinə aldı – o da tamamilən sıradan çıxmaq üzrə idi. Beli əlində oynatdı – o da yarıyacan çürümüşdü. Masa üstündə, Qudulinin önündə duran bıçaq da artıq yarımcan kimi bir şey idi... Əgər dəmir, hətta dəmirin özü zamanın amansızlığı qarşısında aşınırdısa, onda insan oğlu buna daha nə qədər dözəydi axı?

Quduli piyaləsindəki mübarək şəraba and içməyə hazır idi ki, həyatını hədəf yaşamayıb. Özü də bilirdi ki, hər hansı azar-bezarı yoxdur. O, sadəcə olaraq uzun yaşadığı üçün köhnəlib, bitib-tükənibdir – vəssalam! Eynilə o kotan, o balta, o orağ və bu bıçaq kimi aşınıb-gedibdir.

Quduli hər şeylə – yerlə, göylə, eviylə, həyəət-bacasıyla, iti və inəyi ilə də – halallaşmağa fürsət tapmışdı. Ancaq bunların hamısı bir yana, öz yaşadı saydığı armud ağacıyla vidalaşması xeyli uzun çəkdi. Quduli ağacı qucaqlayıb, dedi:

– Əlvida, armud ağacım! Hamımızla müqayisədə sən daha kamil birisən! Sənin köklərin torpağın dərin qatlarına qədər uzanır, budaqların isə ta səmaya can atır... Öz kölgəni, səriniyini sən mənim övladlarımdan düz üç nəslindən əsirgəməmişən, hələ kim bilir, daha neçə nəsle də fayda verəcəksən! Düz bir əsrdir ki, mübarək budaqların bar gətirir, sən isə, əziz armud ağacım, dimdiksən, ayaqdasan. Sən bu həyətin sevinc mənbəyi, yaraşığısən – bunu biləsən, sən kəndimizin qanadlı və şaqraq nəğməli sakinləri üçün də bir sığınacaqsan. Odur ki, əziz ağacım, mənim dərin minnətdarlığımı qəbul et!

– Halal xoşun olsun, ey insan! – deyər ağac sadələvhlüklə dilləndi. O, onsuz da özünə verilən dəyərin fərqi idi... Quduli düşündü: “Şükür sənə, ana təbiət, şükürlər olsun səndəki hikmətə! Hətta mən ölüb-gətdikdən sonra da ağacın, yerin, göyün, günəşin hələ də var olacağını dərk etmək necə də böyük xoşbəxtlik imiş!..

Sonuncu minnətdarlıqlarını isə Quduli öz ürəyinə, sağ əlinə, gözlərinə, qulaqlarına, ağına-dərrəkəsinə elədi. Ürəyi də bunu çaşqınlıqla qarşıladı:

– Niyə görə ki?

Quduli də heyrətləndi:

– Necə yəni, niyə görə?! Ötən yüz il ərzində sən bircə kərə də üzümə ağ olmadın, bütün bu yüz il uzunluğunda gözlərim də, qulaqlarım da, əllərim də, ağımda da sədaqət və dəyanətlə mənim xidmətimdə durdu. Bəyəm bunlar az şeydir ki?!

– Halal xoşun olsun, Quduli, halalın olsun!.. Ancaq artıq mən də bir hovur dincəlmək istəyirəm... Hədsiz yorulmuşam axı, Quduli!

– Təşəkkürlər, ey ürəyim!

Hə, artıq o oğlan və anası ilə də vidalaşmağın vaxtı gəlib çatıb. Ancaq belə burasında idi ki, qoca onların adlarını unutmuşdu nədənsə. İlahi pərvərdigara, Qudulinin yaddaşını qaytar ki, barı o uşağın adını xatırlasın!..

Ancaq Tanrı rəhmə gəlmədi. Odur ki, Quduli nə oğlanın adını xatırlaya bildi, nə də anasının...

Belə olunca, Quduli balkonun məhəccərinə yanaşdı, köynəyinin yaxasını açaraq, səsləndi:

– Ehey, qonşu!

– Eşidirəm, hörmətli Quduli!

– Kimsən sən?

– Kseniyayam da, başqa kim olacam?! Məni tanımadınız?

“Kseniya... Kseniya... Deməli, adı beləymiş... Kseniya...”

– Oğlunuz evdədir?

– Uçanı deyirsiniz, hörmətli Quduli?

“Uça! Şükür sənə, pərvərdigara! O dələduzun da adını axır ki, öyrənə bildim...”

– Kseniya, indicə mənim evimdə bir şey baş verəcək... Nə isə, elə et ki, oğlun bunu eşidəndə qorxmasın...

– Nəyi nəzərdə tutursunuz, hörmətli Quduli?

– Xahiş edirəm ki, qonşu kişilər yığışana qədər oğlunu bizə buraxmayasan...

– Bu nədir belə danışırırsınız, hörmətli Quduli? Yoxsa zarafat edirsiniz?

– Əlvida, Kseniya! Tanrı şahidimdir ki, mən hamınızı sevirdim, hər birinizə də minnətdaram! Təşəkkürlər!

– Hörmətli Quduli, sizə nəşə olub?

Quduli otağa girib, qapını arxasınca bağladı.

– Quduli!

Berejianinin heyətində güllə açıldı. O səsin gücündən qonşu evlərin pəncərə şüşələri silkələndi...

Quduli Berejianini dəfn etməyə xeyli adam yığıldı. Bunların əksəriyyəti doğmalar və yaxınlar olsa da, heç kim sən deyən ah-vay eləmir. Üstəlik, mərhumun böyük oğlu Dmitri tabutun yanında dayanmaq əvəzinə, heyətdə, armud ağacının altında durmuşdu və başsağlıqlarını da buradaca qəbul edirdi: dilxor görkəminə görə isə o, Vaterlooda acı məğlubiyyətə düşər olan Napoleonu xatırladı.

Mən də Dmitriyə yanaşdım:

– Bu ağır itkiyə görə başsağlığımı qəbul edin!

– Eh, deməyin, Nodar Vladimiroviç! – deyə Dmitri dilxor halda dilləndi.

– O, bütün övladlarının başını yerə soxdu! Hətta adamların üzünə necə baxacağımı da bilmirəm, vallah.

– Hə-ə, bütün bunlar həqiqətən də xeyli gözlənilməz oldu...

– Gözlənilməz? Bu, hələ yumşaq ifadədir! Bu, əsl dəhşətdir! İndi dost-tanışa mən nə deyim, necə deyim?! Belə hərəkətə necə haqq qazandı-

rım?! Tbilisidə bizimlə birgə yaşamağa razı deyildi ki, bəs arvadımın məzarına yaxın olmaq istəyirəm!.. Bir də ki, inəyini, toyuqlarını və sairəni ata bilməzmiş... Çox böyük şey imiş o sısqa inəklə ütük xoruz!.. Ev də ki xarabazara bənzəyir!.. Deyirdi ki, Uçaya yamanca öyrəşmişəm! Təsəvvür edirsiniz də? Bunları mənə doğma atam deyirdi!

– Kimdir axı bu Uça?

– Qonşunun oğludur, yəqin adicə oğlan uşağıdır da! Doğma atası onu atıb-gedib, bu işə, buyurun, uşağa himayə göstərəcəkmış! Ona qalsa, burada bəlkə inanmırsınız, o cür uşaqların sayı-hesabı bilinmir!..

Mən mızıldanaraq:

– Hə-ə, bunlar ağırlı məsələlərdir... – deyib, getməyə hazırlaşanda Dmitri sözünün ardını gətirdi:

– Kaş nəyəsə bir ehtiyac duyaydı!.. Yayda Parisdən qayıdan arvadım ona isti alt paltarı gətirmişdi!.. Hələ bu bir yana dursun!.. Bəs onun dəfn mərasimi? Bu kənddə indiyədək kimisə son mənzilə bu cür yola salıblar?! Nə deyim, vallah! Bütün ömrünü o, necə naşükür yaşamışdısa, elə o cür də başa vurdu!..

– Heç bilmirəm sizə necə təsəlli verim...

– Tanrı xətrinə, nə təsəllibazlıqdır! Mən sizə minnətdaram!

– Salamət qalın!..

– Hara gedirsiniz belə?! Zəhmət olmasa, bu tərəfə, şelin altında açılan süfrəyə buyurun! Mərhumun ehsanından yeyin! Ehey, Mituşa, qonağa qulluq elə!

Dəfn mərasimini müşayiət edən musiqilər reproduktorla səsləndirilirdi və Motsartın “Rekviyem”i adi yas məclisindəkiylə müqayisədə daha çox baş-qulaq aparırdı deyə, Dimitri də bayaqdan mənimlə uca səslə danışmağa məcbur idi.

Mən o sərxoş Mituşanın gözündən yayındım, beləcə, həyəti hiss olunmadan tərək etmək fürsəti birtəhər mənə nəsib oldu. Ancaq darvazanın ağzında mən yerdə oturan, yeddi yaşında bir oğlan uşağı gördüm. Kürən-qırmızı saçlı başını dizinin üstünə qoyaraq, o, için-için ağlayırdı.

Uşağın başını tumarlayaraq soruşdum:

– Balaca, adın nədir sənin?

O, başını azca qaldırıb:

– Uça Melimonadze, – dedi, ağlamağına davam elədi.

Boğazımı bürüyən qəhəri boğaraq:

– Səni görüm böyük kişi olasan! – deyib həyətdən çıxdım.

Geri qanrıldığım zaman mən Dmitrinin səsini başına atdığına şahid oldum. Ancaq dəfn mərasimini müşayiət edən musiqi reproduktorla səsləndirildiyi və Motsartın “Rekviyem”i adi yas məclisindəkinə nisbətən xeyli bərkədən çalındığına görə mən onun nə dediyini heç cür eşidə bilmədim...

Rus dilindən çevirdi: Azad YAŞAR